

Jana Kolouchová, *Proměna pohřebního rituálu přelomu 19. a 20. století na příkladu západočeského města Chebu*, FF JU, České Budějovice 2017, 317 s.

Posudek na doktorskou disertační práci

Jana Kolouchová zvolila pro svou disertaci téma neveselé, leč existenciální, zabývající se jedinou jistotou v lidském životě. Fenomémem smrti a zejména jejímu „odsouvání“ ze života v moderní společnosti se zabývá erudovaně už v úvodu práce předznamenáním motem z proslulého románu Ladislava Fuchse *Spalovač mrtvol*. Dokládá, jak dochází ke změně náhledů na smrt v souvislosti s josefínskými, v první řadě hygienickými, opatřeními zakazujícími pohřbívání uvnitř měst a v kostelech. Tímto faktickými „odstěhováním“ nebožtíků z bezprostřední blízkosti živých dochází i k jejich vytěšňování ze světa živých (domnívám se ale, že toto zjištění platí více pro městskou společnost, venkov setrvává ve starých tradicích mnohem déle).

Velmi podrobná je kapitola věnovaná rozboru stávající literatury domácí i zahraniční. Jednak se zabývá pracemi věnovanými smrti jako takové v horizontu „dlouhého trvání“, jednak věnuje speciální pozornost historicko-demografickým dílům. Ačkoliv autorka na počátku zmiňuje, že smrt a pohřbívání byly u nás opomíjeny, sama předkládá přehled nemalého počtu titulů vztahujících se k této tematice, především kremačnímu hnutí, mezi nimiž dominuje tvorba sociologů Zdeňka a Olgy Nešporových. Stejně dobře jako literaturu zná autorka i prameny, nejen z chebského archivu, ale i karlovarského nebo plavenského. Dříve než přikročí k funerálním záležitostem, poskytuje Kolouchová barvitý obraz chebské společnosti ve sledovaném období: zabývá se demografickým vývojem, národnostním složením obyvatel, ekonomickou, sociální i politickou situací. Tyto pasáže jsou založeny na poznatcích starší literatury, ale myslím, že se autorce podařilo velice dobře přiblížit město Cheb jako důležitou výspu německého živlu, město, které se díky novému rozkvětu průmyslu dostává znovu do popředí a nemusí jen nostalgicky vzpomínat na dávnou středověkou slávu. Chebské poměry komparuje s jinými německými městy za hranicemi: především nedalekým Plavnem, či saským hlavním městem Drážďanami.

Problematiku pohřebnictví pak rekonstruuje především na podkladě autentických pramenů, podařilo se jí zachytit základní trendy, ale poukazuje i na mnohé zajímavé podrobnosti. Vypráví o pohřebních spolcích, pohřebních ústavech jako zcela novém prvku péče o zesnulé. Sleduje jejich organizaci, význam, ale poukazuje i na lukrativnost tohoto podnikání. Věnuje se výstavbě nového hřbitova v Chebu i hrobnické profesi. Líčí např. osudy jednoho z dlouholetých zástupců této truchlivé profese – Franze Wenzla Engelharta, který si sice nemusel stěžovat na nedostatek práce ani odměny za tuto činnost, ale přesto kompenzoval těžkosti svého povolání alkoholem, což ostatně bývá s hrobníky spojováno i v obecném povědomí. Hrobníci se stávali i literárními či dramatickými postavami, jak svědčí už příklad z Shakespeara Hamleta.

Velkou pozornost věnuje autorka šíření kremačního hnutí, které přesně zasazuje do procesu sekularizace. Ukazuje vítězný postup kremačních spolků v Říši a posléze v Německu

jako demonstrace vzdoru proti církvi, především katolické. Tyto trendy sledovalo i německy mluvící obyvatelstvo českých zemí; naopak místní odpor českých obyvatel proti tomuto fenoménu byl mnohdy motivován právě nacionálně. Kolouchová výstižně vysvětluje postoje jednotlivých církevních denominací vůči pohřbům žehem, kdy jednoznačně proti byl katolický klérus. Proto neudiví, že po vzniku republiky nová Farského církev se stala halasnou zastánkyní „pokrokových“ kremací. Vzpomínám, jak dokonce ještě v padesátých letech 20. století byly Spolky přátel žehu pokrokovými organizacemi. Kremační hnutí našlo odezvu i v Chebu, ale samostatné krematorium v městě nevzniklo; zejména kvůli nedostatku financí, ale i poukazováním na možnosti využití těchto budov v nepříliš vzdálených Karlových Varech, saském Plavně, nebo bavorském Selbu. Nezanedbatelnou roli v přístupu Chebu ke kremacím sehrál jistě i fakt, že většina obyvatel byla římsko-katolického vyznání (k tomu přehledná tabulka na s. 56)

Disertace Jany Kolouchové je zajímavá a pěkně se i čte, autorka rozhodně nezanedbala ani stylistickou úroveň práce. Text doplňuje řada ilustrativních tabulek, grafy, mapky i hezká obrazová příloha. Přesto si neodpustím malé výtky. Autorka upozorňuje, že je při výzkumu úmrtních matrik by bylo třeba přihlížet i k příčinám smrti, pokud jsou zmiňovány. Domnívám se naopak, že by to bylo spíše kontraproduktivní, protože podle dokladů odborníků na dějiny lékařství, jsou dobové údaje (ještě do poloviny 19. století) fatálně nepřesné a spíše zavádějící (s. 24). Určení předválečného Německa jako „země krematorií“ je zřejmě citátem z knihy Ulricha Hübnera, ale přece jen, vzhledem k pozdějšímu vývoji, bych upozornila na poněkud mrazivou absurditu daného tvrzení (s. 146).

Toto jsou ale skutečně jen drobnosti. Doktorská disertace Jany Kolouchové je kvalitním příkladem erudované práce nejen z oboru historické demografie. Výstižnější by bylo označit ji za obsáhlou historickou studii využívající řady metod a přístupů, mezi nimiž může být ta demografická nejvíce profilující. Autorka své poznatky kvalifikovaně shrnula v závěru, kde naznačila i možnosti dalšího výzkumu. Disertaci Jany Kolouchové doporučuji pro její nesporné kvality k obhajobě.

V Praze dne 22. 2. 2018

Doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.